

Валентина Гончарук,

кандидат педагогічних наук, доцент,

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ-ФІЛОЛОГА ДО ЕКСПЕДИЦІЙНОЇ УКРАЇНОЗНАВЧОЇ РОБОТИ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ

У Національній доктрині розвитку освіти в Україні у ХХІ столітті наголошується на необхідності формування інтелектуального потенціалу держави. Відтак важливим завданням освіти є зростання рівня ефективності форм організації навчально-виховного процесу, орієнтованих на проведення пошуково-дослідницької діяльності учнівської молоді [2]. Чільне місце серед них посідає українознавча експедиційна робота, під час якої створюються сприятливі умови для розвитку пошуково-дослідницьких здібностей учнів. Відповідно до сучасних суспільних викликів освіта повинна готувати людину з інноваційним типом мислення, високою культурою, здатністю до постійної мобільності, до швидкого сприйняття нововведень упродовж життя [3].

Одним із принципів Державної національної програми «Освіта: Україна ХХІ століття» є національна спрямованість освіти, яка полягає в її органічному поєднанні з національною історією і традиціями, збереженні та збагаченні культури українського народу [1]. Нова концепція освіти, концепція Нової української школи, сучасні вимоги до викладання гуманітарних дисциплін у загальноосвітніх навчальних закладах акцентують увагу педагогічних закладів вищої освіти і на проблемах виховання духовно багатой, культуромовної особистості, формування етнокультурної компетентності майбутніх учителів-філологів. Тому перед закладом вищої освіти постає невідкладне завдання – здійснювати якісну підготовку вчителя-філолога до пошуково-експедиційної українознавчої роботи з учнями загальноосвітньої школи, що забезпечить у майбутньому проведення ним українознавчих експедиційних досліджень із

учнівською молоддю, у процесі яких відбуватиметься її особистісне становлення й етнокультурний розвиток.

Питання професійної підготовки педагога досліджували у своїх працях А. Алексюк, О. Коберник, М. Шкіль, М. Ярмаченко (методологічні та методичні аспекти підготовки вчителя); О. Киричук, О. Хлівна, Т. Яценко (психологічні аспекти); А. Бойко, О. Кондратюк, Г. Пустовіт, К. Чорна (виховна діяльність педагога); С. Архангельский, Ю. Бабанський, В. Загвязинський, Н. Кузьміна, В. Сластьонін, Н. Хамітов, В. Яковлева (формування професійних якостей педагога). Різноманітні аспекти підготовки студентів до народо- (україно-)знавчої роботи та виховання їх у процесі такої діяльності досліджували В. Зелюк, П. Ігнатенко, Т. Котик, Н. Кравцова, Т. Люріна, В. Романько, М. Семенова, О. Семенов, З. Сергійчук, Н. Сивачук, Р. Скульський, Н. Соломко, М. Стельмахович, М. Струнка, О. Тімець, Ю. Підборська, Л. Плетеницька, О. Циганок, Г. Шах.

Польськими вченими характеризувалася система едукації загалом і активне здійснення її у школі [6], а також розглядалося формування особистості учнів у процесі вивчення ними етнографії [7].

Розв'язанню актуальних проблем у справі підготовки вчителів, викладачів і науковців до викладання народо- й українознавства в середніх і вищих навчальних закладах було присвячено «Семінар про перспективи підготовки кадрів з народознавства та координацію дослідницької діяльності ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України» (Київ, 4 березня 2015 року) [5]. Учасники цього семінару розробили конкретний план заходів, серед яких важливим є здійснення підготовки освітніх і наукових працівників народо-(україно-)знавчого вишколу.

Мета статті – теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити модель підготовки майбутнього вчителя-філолога до українознавчої експедиційної роботи в загальноосвітній школі.

Аналіз соціального замовлення суспільства у наш час дає підстави вважати, що реформу школи може здійснити тільки той учитель, який має стійкі духовні та професійні якості. Мета роботи педагогічного закладу вищої освіти – закласти

основи майбутньої професійної діяльності, здійснити підготовку вчителя відповідно до вимог сьогодення. Головним показником підготовки вчителя є його готовність як стан бути готовим до чого-небудь, до конкретної діяльності, бажання приступити до виконання певної соціальної ролі. Так, К. Платонов охарактеризував готовність як єдність двох понять: бажання працювати, потреба в праці, що є результатом професійного навчання і виховання, як результат психологічної підготовки та психологічної мобілізації [4, с. 48].

На основі аналізу літератури можемо констатувати, що готовність учителя-філолога до експедиційної українознавчої роботи – це інтегративна якість, що містить у собі оптимальний обсяг знань із дисциплін українознавчого циклу, позитивні мотиви, бажання проводити збирацько-дослідницьку експедиційну роботу українознавчого спрямування та психологічну установку на досягнення її мети, необхідні компетенції, які дозволяють учителю здійснювати вище названу діяльність у загальноосвітній школі.

Ми виділили три основні компоненти готовності студентів-філологів до експедиційної українознавчої роботи з учнями: пізнавальний, емоційно-вольовий і практично-дійовий. Сформованість усіх трьох компонентів готовності буде свідчити про високий рівень готовності майбутніх учителів-філологів до проведення такої роботи в загальноосвітній школі.

Розроблений нами формувальний експеримент був спрямований на підготовку майбутніх учителів-філологів, які на високому рівні повинні навчати учнів української мови, літератури й українознавства, проводити з ними експедиційну пошуково-дослідницьку роботу, у процесі якої успішно здійснюватиметься українознавча едукція.

В основу експерименту лягла складена нами модель підготовки майбутнього вчителя-філолога до експедиційної українознавчої роботи, яка включала основні етапи, на кожному з яких студенти, отримавши необхідний обсяг знань зі спеціальних, психолого-педагогічних, методичних і загальнокультурних дисциплін, проходили певний вид практики (фольклорну, етнографічну, педагогічну) і здійснювали збирацько-дослідницьку роботу українознавчого спрямування. Під час експерименту в кожному компоненті готовності

(пізнавальний, емоційно-вольовий, практично-дійовий) ми взяли по одній складовій – знання, мотиви та вміння й розглянули їх розвиток послідовно на всіх етапах дослідження.

Під час підготовки студентів-філологів до експедиційної роботи з учнями ми зосередили увагу на таких навчальних дисциплінах, як «Український фольклор» і «Українознавство», які мають забезпечити належну підготовку студентів до фольклорної практики. У процесі їх вивчення зі студентами розглядався окремий модуль «Методика проведення досліджень з українського фольклору», яким передбачалося оволодіння студентами практичними вміннями здійснювати пошуково-експедиційні дослідження.

Пізнавальний компонент готовності студентів до проведення фольклорної практики ми визначили за даними підсумкового контролю з «Українського фольклору». У результаті проведеного анкетування та усного опитування студентів ми зробили такий висновок: студенти ЕГ керувалися соціально значущими мотивами у пошуково-експедиційній роботі з фольклору («хочу дослідити фольклорні традиції регіону», «зберегти кращі зразки фольклору та передати їх дітям», «вивчити сучасний стан побутування фольклору у регіоні»). Практично-дійовий компонент готовності формувался на практичних і лабораторних заняттях з «Українського фольклору»: студенти ЕГ вивчали певну кількість пісень, записаних дослідниками раніше в Черкаському регіоні; складали запитальники з фольклору, вчилися правильно записувати фольклорні твори, а потім систематизувати та класифікувати їх.

Результати анкетування й усного опитування засвідчили, що студенти мали велике бажання проявити себе в ролі фольклористів-дослідників. У процесі фольклорної практики у студентів виробилося ставлення до фольклору як до основи української духовної культури, першооснови української літератури. Ми зробили висновок, що експедиційна робота з фольклору захопила студентів, а це вказує на значне підсилення емоційно-вольового компоненту їх готовності під час практики. Матеріали фольклорної практики студенти оформляли в папки і здавали їх, а потім звітувалися про виконану ними пошуково-дослідницьку роботу.

Ми зробили висновок про суттєві зміни в мотиваційній сфері: у студентів-випускників було виявлено особистісно-оцінну реакцію на експедиційну українознавчу діяльність. Більшість із них мала сформований інтерес до українознавства, бажання проводити пошуково-експедиційну роботу з учнями, складати сценарії, організовувати українознавчі заходи і отримувала при цьому моральне задоволення (емоційно-вольовий компонент готовності). Зростання відбулося і за практично-дійовим компонентом готовності: у більшості студентів ЕГ були сформовані вміння проводити експедиційну роботу з учнями.

Отже, у ході дослідження було доведено, що підготовлені за розробленою й апробованою нами моделлю вчителі-філологи активно проводять українознавчу експедиційну роботу в загальноосвітній школі, у процесі якої виховують національно свідомих молодих людей, справжніх патріотів, гідних українців. Організована за такою моделлю підготовка вчителя-філолога сприяє успішному проведенню експедиційної українознавчої роботи з учнями, що сприяє розвитку у них пошуково-дослідницьких здібностей, вихованню національних і загальнолюдських рис.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державна національна програма «Освіта: Україна XXI століття». – К. : Райдуга, 1994. – 62 с.
2. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті // Освіта України. – 2001. – 11–18 липня.
3. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін. ; за ред. О. М. Пехоти. – К. : Вид. А.С.К., 2003. – 255 с.
4. Платонов К. К. Краткий словарь системы психологических понятий : учебн. пос. для учебн. завед. / К. К. Платонов. – М. : Высш. школа, 1984. – 174 с.
5. Семінар про перспективи підготовки кадрів з народознавства та координацію дослідницької діяльності ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України (Київ, 4 березня 2015 року) // Народна творчість та етнологія. – 2015. – № 2. – С. 32–52.
6. Banach Cz. Polska szkoła i system edukacji. Przemiany i perspektywy / Czesław Banach, Wydawniczo «Adam Marszałek», Toruń 1995. – 185 s.
7. Kawecki I. Etnografia i szkoła / I. Kawecki, Oficyna Wydawnicza «Impuls», Kraków 1996. – S. 20-21.